על אלו מומין פרק ששי בכורות לט.

מסורת הש"ס

תורה אור השלם

1. נִשְׁוֵנוּ חֲכָלָיִךְ כָּל יְחִישֵׁנוּ כֵּן הָרְגָם כָּל פֹּרְשֵׁנוּ נָס אָז חֵלֶק עֵר שְׁלָל מוֹרְבֵה סוּסִים בְּחוּם בּוּ:
ישעיהו לג כג
2. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כָּל מוּם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לֵיי אֱלֹהֶיךָ: דְּבָרִים טוּ כא
3. עֹרֶדֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יְבֹלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לֵיי וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לֵיי: וְיִקְרָא כב כב
4. וְאִישׁ כִּי יַקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לֵיי לִפְלֹא נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ: וְיִקְרָא כב כא
5. וְאֵת שְׁתֵּי הַבְּלִיָּת וְאֵת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: וְיִקְרָא ג ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא לאחר שהיה קודם כל"ל ולמה ר' נתמך: (ב) שם נמצאה אין נדקין מן המתאימות ולפנים ולף לא את המתאימות: (ג) גמ' והא מיתסר תסר: (ד) רש"י ד"ה מנתון שהנקב נרפה מבחוץ שניקבו:

לעזי רש"י

מיינשליר"ש
[מישליר"ש]. שעיים טוחנות.

מוסף רש"י

חוטין. כמי דשיני שקורין יינ"ר, החיצונות. איתם שלפנים כנגד חוטמו (לעיל לה:). שנתמלא הפה (לעיל לפ:). שנפגמו. שחקרי מעט (שם). ושנגממו. שנחתכו כמכין בוחנו ולא חיסרו אלא כמין מדק (שם) שנחתכו בוחנן מלמעלה כשוחק ולא חיסרו כליס. הר מום מחולל ונרלו לומן מוטין (לעיל לה:). הפנימים. שהשעיים הגדולות קטועות בהן. שקורין מייש"לירי"ש, שנעקרו. לגמרי. הר מום. כדמפרש ואיל אחל זמי פני מיחזי, אבל פגימה לא גימום אינו מיכר, שהרי חטאות כפה (שם).

רבינו גרשום

מעלי כסמא. שכן דרך כל סם וכל משקה מועיל יותר קודם אכילה מלאחר אכילה: מעלי ליה לשעורים. שהשעורין יפין לבהמה יותר לאכול קודם שתיה מלאחר שתיה: לאחר שתיה מאי. מי מעלי ליה האי לח ויבש מידי לאחר שתיה אי לא: קשור או מוחר. כלומר בשמאכילו לה ויבש צריך שיתיהנו הבכור לפי שיותר הוא אוכל בשמתה כשהוא מוחר: גינה הסמוכה לעיר. ומאכילו שם מי מהנה לו אויר הגינה כאויר השדה: ובלבד שיהו משולשין. כלומר לפוף ר"ז וכ"ז וכ"ז: אכל. לח ויבש בני חדשים ולא אתפי למפרע הוי מומא משעה שהתחיל לו: למימעל בפדיונו. אם פדהו בתוך הזמן קודם השלמת ג' חדשים: אי אמרת לפ פרע הוי מומא.

א) ל"ל אי בשדה, ב) (מז), ג) (שמות כ"ה מתשבה שמתשיות ובמתכ"ים), ד) (לעילה.ל.), ה) ל"לחמים יהיה נלנלן כל מום כי ל"ק, ו) (מולין מז: מה:), ז) ל"ל ומנים, ח) חיומת ל"ק, ט) ל"ל לאשמוני, י) (דפסול כשנגמלת ומסרה יפנ"ן).

שיטה מקובצת

א) שחיה קודם שחיה: ב) והפנימית שנעקרו: ג) ה"ר איהו המיומת: ד) בן קפוסאי וכע"ל לקמן: ה) מישחט לא שחטינן עליהו אבל: ו) לי כי מבעיא לי: ז) לא אפי' מבפנים אוו: ח) באחת והא מיחסר: ט) ברה באחת חיבת מעיקרא נמחק: י) בהמה שהורה לאכול: יא) לעיר אי הויא: יב) בדיקתן שלש: יג) אין בהמה נבראת חי' ברה נמחק: יד) דחזינן לה דמקומו: טו) הויא א"כ שחיה: טז) כן בלל ס"א כאן: יז) שעה אחת בכשרותו: יח) חיישינן דפריך מהא דר' חנינא בן אנטיגנוס ומשני לחד אבר חיישי' לבולית גופא לא חיישינן: יט) דמכות והרוגה לאפוקי נפשיה בפגילה מידי ספיקא יתפור בגידין בראשה ובאמצעה ובסוף רבינו העליון ובסוף ורבינו התחתון:

רבינו גרשום (המשך)

הוי פרוי והנהנה מן הפדיון מעל: ואי אמרת מיכן ולהבא הוי מומא ולא קודם לא הפיס פדיון דאכתי הוי כהם והנהנה מן הפדיון לא מעל: קרי (עליה) שמואל עליה. דרב פינחס: שפחים בזזון בו. כלומר אע"ג דלא הייתה חכמתו שקולה כלום כנגד חכמת שמואל שאלו דבר שלא ידע להשיבו: ט) אין בודקין מן המתאימות ולפנים. היינו שיעיים הגדולים שצומדין לסוף הלחיים ששם אינו נראה המום אפי' נעקרו לא ע"י אכילה ולא ע"י פגיעה ולהכי קרי להו מתאימות שיש לכל אחד כ' עיקרין. אף לא מן המתאימות עצמן שנעקרו לא הוי מום מבחוץ. בסוף החוטם הוי זה מום ששם נראה מבפנים בעומק התוטם אינו מום שאינו נראה: תוריא ברא דשיפתיה. עור החיצון: מאי קאמר. ר' חנניה אין משגיחין כו': אפסולי מיפסל. להקרבה: יש מחוסר אבר מבפנים למיהוי מום בגון אם הוא חסר כוליא או שחול ע"י כריתה או ע"י סס: פסח אי עור כתיב דבר שבגלוי ולא שבפתר. וכן נמי עורת או שבור בגלוי. לאישהוטי או לאיסרוקי לא מיכביא לן דלא עבדינן אלא על מום שבגלוי: מה מומא מאבראי. כדכתיב עורת או שבור היינו מום והוי מאבראי: ולא בעל כוליא אחת שנברא כאחת: סבריה דכולי עלמא אין בריה באחת. אין דרכה להיבראות בעל כוליא אחת שהיו לו שתים ונישלה אחת: קסבר חסרון מבפנים שמיה חסרון אמר רב חייא בר'. ולא קשיא. הא דקתני ולא בעל כוליא אחת בגון שנבראת בשתים וחסרה אחת: מה שלש מעיקרא שכך נבראת אף אחת מעיקרא שכך נבראה באחת והיכי אמרת דהא דתני ולא בעל כוליא בגון שנבראת בשתים וחסרה: חסרה קודם שחיטה אסירה לאחר שחיטה שריא:

עין משפט נר מצוה

כה א ב ג ד ה ו מ"י פ"כ מהלכות מיאסרי מזבח הלכה יד:
כו ז מ"י שם הל' ינ"ן טו:
כז ח מ"י שם הלכה טו והלכה ספק:
כח ט מ"י פ"ז מהל' מיאסרי מקדש הל' ו:
כט י מ"י פ"כ מהלכות מיאסרי מזבח הלכה ג סמא מצוה רלז (עוד יו"ד סי' סט):
ל כ ל מ"י שם הלכה יא:

לא דלמא כו' אם תימצי לומר כסעודה ראשונה כו'. דלא אמרת כלל סעודה מו לא מיבעי מידי דודאי לא איכפת לן אי קודם אכילה או לאחר אכילה דהא בסעודה שניה אחר אכילה הוא ומוכלינן ליה אבל אם תימצי לומר דלא יהבינן ליה אלא בסעודה ראשונה שבכל יום מיבעי לן: קודם אכילה ודאי מעלי ליה כסמא. כדרך שם שכל אדם שותה שם לרפואה קודם אכילה: לאחר אכילה מאי. מי הוא בדיקה בהכי או לא: ה"ג קודם שתיה ודאי מעלי ליה כשערי. שדרך בהמה [1] לאכול שעורים קודם שתיה: מוחר ודאי מעלי ליה. דניחא ליה עלמא: עם תכירו. ניחא ליה בגוותא ומהניא ליה אכילה: בשדה. ניחא ליה באוירא: גינה הסמוכה לעיר. [2] הוא כשדה או לא: שיהו משולשים. לג' חלקים שאם ירלאו היום ינדקנו מכאן ליום כ"ו ומלי והדר ליום שמה ועשרים ומלי והדר ליום כ"ז דליהוו שמונים לפי שכאלו זמנים הללו דרך אותו המום לעבור ואינו נראה והוי ליה מוס עובר: למימעל בפדיונו. לאו מכור בעי דלא שייכא ביה פדיון אלא בשאר מוקדשין שעיניהם מנטפות והפרש מיד פדיונם ואמר הרי הן מחוללות על מעות הללו ואמ"כ בדקו וקודם שתכלה זמן יב) בדיקתו שלא תדשים נהנה מן הפדיון: אי אמרת למפרע הוי מומא. לישתכח המילולו הוי מילול ופדיונו קדוש ומביאין [3] קרבן מעילה: קרי שמואל עליה. אלו קרא פסחים בזזון בו דהוי דבר שאין הדעת סובלת שיהו תגרים בוחזים ביחות כלומר אתה אינך מחודד ושאלת שאילה כזו שאיני יודע תשובה: מתני' שפמו. שפה: גמ' מכחון. שהנקב נרפה (ד) שנקבו מחילות המילוות של חוטם: מכפנים. שניקבה ממילה החולקת את החוטם: אינו מום. שנתקוים סתר הוא: פורא ברא דשיפתיה. שורה חילונה של שפה כלומר חודה של שפה ולא רחבה: מתני' מתאימות. שיעיים גדולות שקורין מיינשליר"ש שאתם נראים כשתים: ואף לא את המתאימות. שאם נעקרו החוטין כנגדן לא הוי מוס: גמ' איזו המיומת [4]. כולה מפרש לקמן: ויומת עצמה כלפנים. ואין שוחטין עליה: המילונות. שבאמצע הפה: אין משגיחין. דאפי' מן מזבח לא נפסל: מאי קאמר. דקאמר איזו מיומת מן המיומת ולפנים: ה"ק איזו היא הפנימים. דאמרי' עלה במתני' נעקרו הוי מום נפגמו לא שנגממו לא הוי מוס: אבל איפסולי מיפסל. מע"ג המזבח וימתין שיפול בו מום אחר וישחטנו: פסח ועור כתיב. דמשמע בגלוי אין בכתב לא: לאישהוטי [5]. בכור על חסרון שבפנים: ולאפרוקי. קדשים לא מיבעיא לי דלא תביב מומא כולי האי: לרצון. מזבח: ואם שפי הכליות. בקרבנות כתיב (כליות): יסירנה. משמע כוליא אחת יסירנה ויקטירנה: אין בריה באחת. אין נברא [6] בריה נברא בכוליא אחת והא שאין בה אלא אחת מיתסר תסר: הא. דפסולי כשנברא בשתים וחסרו [7] דמקומו ניכר והא בריתא דמכשרת בגון דנברא באחת דליכא חסרון: מר דפסיל סבר אין בריה באחת. והאי ולאי חסר. ואיתפקא ליה למורי אמאי לא מקשי ליה נמי דומיא דשלש קתני ולדידי לא קשיא מידי דכי קס"ד דכולי עלמא יש בריה באחת הוה מקשינן הואיל ויש בריה באחת והוא נברא באחת נמי פסול וטעמא לא הוה ידעינן אמאי פסול דלא מום בגלוי הוא וחסרון לא הוי בפנים ומשום האי מקומי אליביה דאין בריה באחת והא מיתסר תסר ובעל מומיה לאו דומיא דשלש היא דהא אין בריה באחת וכי תימא נוקים אליביה דיש בריה באחת אם כן אמאי פסול: תסרה קודם שחיטה. פסלה: הלוכס

שיהו משולשין. כתמלת שמונים וכסוף שמונים ובאמצע שמונים וכענין זה יש לפרש בפ' הקורא את המגילה (מגילה יט. ושם) גבי מגילה דאמר שאם הטיל בה ג' חוטין גדין כשרה דקאמר בתחלת הדף ובאמצעו ובסופו ושם פירש"י שיהיה מלאם הדף על הגיד כמגיד לאחיריו בין מלמעלה בין מלמטה וההיא דמכות (דף ט:) ולאי הוי כענין זה גבי ערי מקלט ושלשת שיהו משולשות שיהא מדרוס לאחריו כמאחריו לשכם ומאחריו לשכם כמשכם לקדם ומשכם לקדם כמקדם לפנון ולא אמרינן שיהו בראש ארץ ישראל ובסופה ובאמצעיתה וכאן פירש"י שיהו משולשים לשלשה חלקים שאם ירלאו היום ינדקנו מכאן ליום כ"ו ואלי והדר ליום כ"ז כו' דהוא יום שמונים ודומה שפירש כך לפרש שיטה דמכות (שם) ומיהו לא לגמרי הוי כי ההיא [8] שהיה לו לפרש שיבדוק לסוף עשרים ולסוף מרבעים ולסוף שמים שיאמר מן המונים עשרים לאחר בדיקה אחרונה כמו שיש עשרים קודם בדיקה ראשונה ולא יאמר לפרש [9] כן כלל אלא כמו שפרשתי מתחלה כדמשמע בפ' הערל (יבמות דף ס.) גבי קרים אמה דמפרש כל אלא דאם עבר [10] בכשרותו ופריך ולימוס שמא הבריא ביומיה ומשני כיון דתחילתו וסופו לקוי לא מיישינן [11] משמע דג' פעמים היינו תחלתה וסופה ואמצעה וגרלה דכפרים המשולשים בכילל מעבכרן (עיזוכין דף ז.) לא הוי לא כי האי ולא כי ההיא דמכות [12]: והאמר

[1] לפי רבינו היה מנוב הס"ר ניקבי מוטמין אחר המשבה המזטין החילונות ולפיכך מפרש בתחלה לא דאין בדיקתן מן המתאימות.